

Tiesībsarga viedoklis par brīvpusdienām skolēniem

Civillikuma 179. panta pirmajā daļā noteiktais vecāku pienākums uzturēt bērnu ir absolūts, beznosacījuma vecāku pienākums. Pienākums uzturēt bērnu ietver ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu.

Tas nozīmē, ka primārais pienākums nodrošināt bērniem kvalitatīvu uzturu gulstas uz vecākiem, līdz ar to vecākiem ir pienākums arī apmaksāt ēdināšanas izdevumus skolā (pirmsskolā), ja, piemēram, valsts vai pašvaldība nesniegtu šādu atbalstu.

Jau vairāku gadu garumā valsts par saviem līdzekļiem nodrošina brīvpusdienas visiem 1.-4. klašu skolēniem, kas nozīmē, ka pašvaldības atbalsts ir nepieciešams tikai pirmsskolas audzēkņiem un 5. - 12.klašu skolēniem.

Veselības ministrija, lai nodrošinātu izglītojamajiem pilnvērtīgu un sabalansētu uzturu Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2015. – 2020.gadam (turpmāk – pamatnostādnes), kas ir apstiprinātas ar Ministru kabineta 2014. gada 14. oktobra rīkojumu Nr. 589, ir paredzējusi pakāpeniski, sākot ar 2016.gadu ieviest brīvpusdienas izglītojamajiem līdz 6. klasei, paredzot papildus finansējumu no valsts budžeta

Savukārt pašvaldības pienākums noteikt kritērijus brīvpusdienu piešķiršanai izriet no Izglītības likuma 17.panta trešās daļas 11.punkta, kas paredz: „Republikas pilsētas pašvaldība un novada pašvaldība (..) nosaka tos izglītojamus, kuru ēdināšanas izmaksas sedz pašvaldība”.

No minētās likuma normas izriet pašvaldības tiesības noteikt to izglītojamo loku, kuri ir tiesīgi saņemt brīvpusdienas.

Likuma „Par pašvaldībām” 12. pants nosaka, ka pašvaldībai ir tiesības sabiedrības interesēs īstenot brīvprātīgas iniciatīvas ikvienā jautājumā, ja tas nav Saeimas, Ministru kabineta, ministriju, citu valsts pārvaldes iestāžu, tiesas vai citu pašvaldību kompetencē vai arī ja šāda darbība nav aizliegta ar likumu. Tātad arī jautājumā par ēdināšanas nodrošināšanu izglītojamajiem bez maksas pašvaldība var īstenot savas brīvprātīgās iniciatīvas.

Vienlaikus likuma „Par pašvaldībām” 15.panta pirmās daļas 7.punktā ir noteikts, ka viena no pašvaldības autonomajām funkcijām ir nodrošināt iedzīvotājiem sociālo palīdzību. Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu sociālās palīdzības mērķis ir sniegt materiālu atbalstu krīzes situācijā nonākušām trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm (personām), lai apmierinātu to pamatvajadzības un veicinātu darbspējīgo personu līdzdarbību savas situācijas uzlabošanā.

Veicot tiesiskā regulējuma izpēti par minēto jautājumu, secināms, ka pašvaldībai ir pienākums nodrošināt konkrētu palīdzību trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, kā arī ir tiesības izvēlēties pēc savas iniciatīvas vēl citus atbalsta veidus, tomēr pašvaldībai nav obligāta pienākuma izvēlēties kādu konkrētu jomu šāda atbalsta sniegšanai. Atvieglojumu par ēdināšanu izglītības iestādē piešķiršana ir tikai viens no veidiem, kā pašvaldība var atbalstīt trūcīgu vai maznodrošinātu ģimeni.

Saskaņā ar tiesībsarga rīcībā esošo informāciju Latvijas pašvaldību prakse brīvpusdienu nodrošināšanā ir dažāda - ir pašvaldības, kuras atbalsta konkrētas iedzīvotāju grupas, piemēram, daudzbērnu ģimenes, trūcīgas ģimenes u.tml., ir pašvaldības, kurās brīvpusdienas apmaksā visiem pašvaldības teritorijā deklarētajiem bērniem, ir pašvaldības, kurās atbalsta saņemšanai ir cits kritērijs – bērns mācās pašvaldības dibinātā izglītības iestādē. Ir arī pašvaldības, kurās, lai saņemtu atvieglojumus, vairākiem kritērijiem jāizpildās vienlaikus.

Nenoliedzami tiesībsarga ieskatā ģimenēm tas ir ievērojams atbalsts (it īpaši daudzbērnu ģimenēm un trūcīgām ģimenēm), ja bērns saņem bezmaksas ēdināšanu izglītības iestādē. Turklāt šo atbalstu saņemt tieši bērns, tas nevar tikt izmantots citam mērķim. Tomēr būtiskākais, lai šo atbalstu varētu saņemt trūcīgu un maznodrošinātu ģimeņu bērni, neatkarīgi no tā, kurā izglītības iestādē mācītos. Tas, diemžēl, nebūs iespējams visiem Rīgas pašvaldības teritorijā deklarētajiem bērniem.

Atbilstoši pašreizējam Rīgas domes saistošo noteikumu Nr.180 “Par kārtību, kādā Rīgas pilsētas pašvaldība piešķir mantisko pabalstu – Rīgas pilsētas pašvaldības apmaksātas pusdienas izglītojamiem” un Rīgas domes 15.12.2015. lēmuma Nr.3316 regulējumam, tie trūcīgo un maznodrošināto ģimeņu bērni, kuri mācās Rīgas pašvaldības dibinātās izglītības iestādēs, saņems pašvaldības atbalstu brīvpusdienu nodrošināšanā, savukārt tie bērni, kuri mācās citu dibinātāju dibinātās izglītības iestādēs, nesaņems. Trūcīgas vai maznodrošinātas ģimenes statuss liecina, ka ģimenei trūkst līdzekļu pamatvajadzību nodrošināšanai, kas savukārt ir pamats, lai pašvaldība sniegtu papildu atbalstu šādām ģimenēm.

Tiesībsarga ieskatā ir svarīgi, lai pašvaldības sniegtais atbalsts trūcīgu un maznodrošinātu ģimeņu bērniem, kuru deklarētā dzīvesvieta ir Rīgas pašvaldības teritorijā, nebūtu atkarīgs no izvēlētās izglītības iestādes. Jāņem vērā, ka Rīgas pašvaldības teritorijā atrodas vairākas izglītības iestādes, kuru dibinātājs nav Rīgas pašvaldība, bet, piemēram, Kultūras ministrija (Emīla Dārziņa mūzikas vidusskola, Rīgas Doma kora skola, Jāzeps Mediņa Rīgas mūzikas vidusskola, Rīgas Dizaina un mākslas vidusskola, Jāņa Rozentāla Rīgas Mākslas vidusskola, Rīgas horeogrāfijas vidusskola), kuru izvēle ģimenei ir apzināta un mērķtiecīga rīcība bērnu īpašo talantu attīstībai. Turklāt Rīgas pašvaldības dibinātās izglītības iestādēs analogu vai līdzvērtīgu izglītību nav iespējams iegūt, līdz ar to šādos gadījumos sevišķi svarīgi būtu, lai maznodrošinātu un trūcīgu ģimeņu bērniem netiktu liegta iespēja attīstīt savus talantus finansiālu apsvērumu dēļ.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs ir vērsies Rīgas pilsētas pašvaldībā ar lūgumu rast iespēju nodrošināt trūcīgu un maznodrošinātu ģimeņu bērniem, kuru dzīvesvieta ir deklarēta Rīgas administratīvajā teritorijā, vienlīdzīgas iespējas uz pašvaldības atbalstu brīvpusdienu nodrošināšanā neatkarīgi no izvēlētās izglītības iestādes dibinātāja, tomēr atbalstu no Rīgas domes nav guvis.